

Přístup učitele k řešení nespolupracujícího nerušivého chování žáků

Pavλίna Mazáčová

Nespolupracující nerušivé chování lze charakterizovat jako chování několika různých typů. K těm nejčastějším patří

- toulání myšlenkami a denní snění,
- odmítání podílet se na učebních činnostech ve třídě či studijní skupině,
- neplnění úkolů zadaných pro domácí práci,
- nenošení pomůcek, dále situace, kdy je žák ve řídě pod vlivem omamných látek, pozdní příchody nebo chození za školu a podvádění při testech.

V kontextu pedagogické psychologie mluvíme o nerušivém nespolupracujícím chování jako o chování, které zasahuje pouze vlastního učení jednoho konkrétního žáka, nikoli do učebních činností třídy nebo studijní skupiny. Vzorec nespolupracujícího chování se začne utvářet v momentě, kdy je ojedinělé nespolupracující chování kladně zpevněno. Důsledky ojedinělého nespolupracujícího nerušivého chování nebývají pro žáka obvykle nijak závažné. Existují však situace (viz v této kapitole níže), kvůli nimž by učitel neměl tento typ nespolupracujícího chování přehlížet a zlehčovat.

Pokud se žák soustředěně a funkčním způsobem nevěnuje učební činnosti, kterou pro něho učitel připravil, nemůže z ní mít užitek a klesá naděje, že dosáhne stanovených učebních cílů. Úkolem a zodpovědností učitele je pomáhat žákům v dosahování jejich učebních cílů, a tudíž je učitel povinen pomáhat žákům ke spolupracujícímu chování.

Žáci s rušivým nespolupracujícím chováním bývají ve výuce obvykle pozadu. Vynechá-li žák jednu učební činnost, patrně nebude schopen porozumět ani následné učební činnosti, důsledkem tohoto neporozumění je pocit zklamání z toho, že se žák "nechytá", také nuda a z ní plynoucí například vyrušování ve výuce. Jedná se tedy o řetězec příčin a následků s negativním vyústěním pro žákův proces i výsledky učení.

Jak může učitel úspěšně řešit případy či situace spojené s nerušivým nespolupracujícím chováním?

Zásadní podmínkou je učitelovo porozumění žákům a jejich potřebám a problémům, porozumění zvláštnostem dané situace a sobě samému. Řešení nespolupracujícího nerušivého chování je tedy do značné míry individuální a jedinečné, spočívá v individuálních vlastnostech a charakteristikách všech aktérů daných situací. Každý učitel si tak tvoří vlastní styl řešení situací a případů nespolupracujícího nerušivého chování, s nimiž se setkává v každodenní pedagogické praxi.

Toulání mysli a denní snění

Toulání mysli a denní snění - jsou to nejběžnější formy nespolupracujícího nerušivého chování žáků a studentů. Učitelé je nemohou přímo pozorovat, a tedy snadno odhalit jako jiné formy nespolupracujícího chování. V psychologické výbavě empatického učitele je porozumění řeči těla, rozeznávání nepřítomných pohledů v očích žáků, učitel má připravenou sadu otázek ke zjištění situace, kdy žák v tichosti a nepozorovaně ztratil kontakt s děním ve třídě.

Příklad modelové situace A

Paní učitelka Záhorová vysvětluje žákům 9. třídy v hodně biologie nejnovější vývoj poznatků o teorii přirozeného výběru. Většina žáků pozorně poslouchá a případně reaguje kýváním hlavou. Jen Monika nehybně sedí a na učitelku se upřeně dívá, ale v myšlenkách jede na jachtě podél pobřeží Korsiky. Paní učitelka je ráda za ticho ve třídě a pokračuje ve výkladu, aniž by si všimla toho, že Monika vyučování vůbec nesleduje a nevnímá.

Odpovězte na otázky, analyzujte modelové situace:

Jak byste chování paní učitelky Záhorové charakterizovali?

Je v nějakém aspektu nežádoucí či chybné?

Jaké důsledky daná situace může mít?

Žák odmítá podílet se na studijní činnosti ve třídě

Příklad modelové situace B

Před skončením hodiny dá středoškolský učitel Šimoník svým žákům za úkol přeložit 10 italských vět do češtiny. Plánuje zpracované úkoly od žáků vybrat a do druhého dne opravit a přinést jim je vyhodnocené zpět. Žáci tedy začínají pracovat, ale František si položí hlavu na lavici a podřimuje. Pan učitel si pomyslí: Mohl bych ho klidně nechat spát a poté mu nařídít, aby překlad dokončil, než dnes odejde ze školy domů. Raději ho ale probudím, než si toho všimnou ostatní a přestanou pracovat také. Rád by totiž věděl, co s Františkem dnes je, protože tohle není jeho styl chování, bývá v italštině aktivní, pracovitý. Ale ať už je to jakkoli, učitel si řekne, že nedovolí žákovi zvyknout si spát v jeho hodinách.

Učitele napadne, že Františkovi napíše vzkaz - tím ostatní nevyruší z práce, ani neupoutá jejich pozornost ke spícímu spolužákovi. Ve vzkazu je uvedeno: Františku, nedostanu-li od tebe vypracovaný překlad dříve, než dnes v 16 hodin odejdu ze školy, nebudu mít pro tebe zítra opravu. Pokud nestihněš překlad dokončit do závěru této hodiny, přines mi úkol vypracovaný dnes v 15.40 do kabinetu.

Učitel jde potichu k Františkově lavici, jemně jí zatřese, a když se František probere, podá mu lístek. Hned poté se od Františka vzdálí, aby mu dal příležitost nespolupracující nerušivé chování vysvětlit. Učitel plánuje, že pokud žák nevyhoví požadavku formulovanému na lístku, spojí se s třídním učitelem a s rodiči žáka.

Odpovězte na otázky, analyzujte modelové situace:

Řeší učitel Šimoník nespolupracující nerušivé chování žáka efektivně? (odpověď podložte argumenty, zdůvodněte)

Neplnění domácích úkolů

Mnoha učebním cílům předcházejí učební činnosti, které žáci provádějí ve škole a jejichž součástí jsou pokyny učitele, povzbuzení k přemýšlení, vysvětlení zadání - a to vše jsou podmínky pro úspěšné zvládnutí úkolů a dosažení cíle výukového/učebního, který žák řeší samostatnou prací v mimoškolním, nejčastěji domácím prostředí. Právě domácí úkoly jsou stále pro mnoho žáků klíčové pro upevnění učiva, utřídění znalostí, zapamatování si látky. Proto je žádoucí, aby pokyny pro práci doma byly žákům sdělovány jasně, přesně a srozumitelně a aby učitel dostal na formulaci pokynů včas zpětnou vazbu od žáků. Někdy učitelé bohužel nepromyšlejí přípravu domácích úkolů pro žáky, mají sklon zadávat domácí

úkoly bezmyšlenkovitě a spěšně v posledních minutách vyučovací hodiny, kdy už žák ztrácí pozornost a přesouvá ji k přestávkovým aktivitám nebo k potřebám souvisejícím s následnou vyučovací hodinou. Neadekvátně formulované domácí úkoly mají žáci potíže vypracovat, nedosáhnou tedy učebního cíle úkolem definovaného.

Příklad modelové situace C

Pan učitel Krátký říká při hodině občanské výchovy v primě gymnázia: “Dnes si za domácí úkol uděláte cvičení 4.2, které začíná na straně 55 dole ve vašich pracovních sešitech. To bude první věc, kterou si zítra zkontroluji. Kdo nebude mít všechna vynechaná slova doplněna, odečtu mu deset bodů z celkového známkového skóre. Je to jasné?”

Při zpracování tohoto úkolu žáci stráví cca hodinu tím, že hledají chybějící informace do vět, přičemž vyhledávají v učebnici, která je pro ně stěžejním informačním a výukovým zdrojem. Text čtvrté kapitoly učebnice přitom obsahuje úplné nebo téměř totožné znění všech vět, které mají žáci v pracovním sešitě doplnit. Jen málo žáků bude mít pro vypracování úkolu jinou motivaci než vyhovět a zůstat v oblibě u pana učitele Krátkého a vyhnout se ztrátě bodů kvůli známce.

Odpovězte na otázky, analyzujte modelové situace:

Jaký význam má takto formulovaný úkol pro motivaci a spolupracující chování žáků?

Jak lze z hlediska pedagogické psychologie vyhodnotit učitelovo zadání úkolu v rámci strategie jeho výuky?